

De naam ‘Ottolander’ heeft in Boskoop een bijzondere klank. Tegenwoordig is hij te vinden als aanduiding van straten, op gedenksteden in gebouwen en grafmonumenten en als verwijzing naar de kweker van het wereldbekende appelras ‘Schone van Boskoop’. De meeste van deze vermeldingen verwijzen naar K.J.W. Ottolander (1822-1887), bekend pomoloog en leraar. Er zijn ook Ottolanders, ‘geboortig van Boskoop’, die hun bekendheid danken aan activiteiten buiten het dorp. Eén van hen is Teun(is) Ottolander (1854-1935), neef van de hierboven genoemde K.J.W. Hij emigreerde naar Nederlands-Indië toen hij 25 was, pas getrouwd, maar wel al auteur van twee standaardwerken over kweken en mede-oprichter van een Pomologische vereniging voor jonge kwekers. In Indië ontwikkelde hij zich tot een gezaghebbende autoriteit op het gebied van koffiecultuur, met een eigen visie op de economische toekomst van Indië. In 1927, een jaar voordat hij 75 wordt, reist hij voor het eerst terug naar Nederland en Boskoop. Het is landelijk nieuws. Gezaghebbende kranten melden in korte berichten hoe Ottolanders bezoek verloopt. Boskoop, met promotor J.H. van Straaten van Nes voorop, doet alles om zijn 75e verjaardag onvergetelijk te maken. Kort voor het feest verschijnt in het blad Eigen Haard een vraaggesprek met Teun Ottolander. Paktijd plaatst dit interview integraal, enerzijds vanwege de levendige beschrijving van een verblijf in Boskoop in de winter, anderzijds als introductie van deze ‘wereldberoemde’ Boskoper, op wie we in volgende nummers terugkomen.

Na vijftig jaren tropenarbeid

Een gemoedelijk praatje met een gemoedelijk man

DOOR JOHAN KONING

Als men aan een Indischman in Holland vraagt of hij den ouden heer Ottolander, den nestor der Indische planters kent, Teun of „Pa” Ottolander, zoals de populaire oude heer in planterskringen in Indië nog wordt genoemd, dan zal het antwoord altijd bevestigend luiden. Iedereen, die Indië kent, kent Ottolander. Hij was de groote organisator op het gebied van den Landbouw en van het Proefstationwezen.

Pa Ottolander werd op 27 Januari van dit jaar vijf-en-zeventig.¹ Een krasse grijsaard, met een kop om te schilderen of in klei te boetseren.

In de laatste helft van het vorig jaar is hij van zijn hooge standplaats Tamansarie, op de helling van de machtige Baoenggroep in het Oostelijke deel van Java, naar beneden gezakt om van Banjoewangi uit over Batavia en vandaar via Genua, Rome, Napels, Venetië naar... Boskoop te reizen. In Boskoop, de bakermat der Ottolanders, kwam hij in gezelschap van zijn echtgenoot van inheemschen bloede², die hier herstel van suikerziekte hoopt te vinden, en van een oude baboe, ongeveer half October aan. In bijna vijftig jaar had hij Europa niet gezien, bijna vijftig jaar geleden had hij Boskoop als jong kweker verlaten. En nu was hij er weergekeerd en hij heeft er veel veranderd gevonden.

We hadden een bezoek aan Boskoop reeds lang op het program staan. Zoo nu en dan dringen oude, we zouden haast zeggen, dierbare herinneringen uit Banjoewangi zich aan ons op, ofschoon ze stammen uit een tijd welke reeds tien jaar en langer achter ons ligt. Jaren achtereen waren we, om de drie maanden, trouwe bezoekers van de Banjoewangische plantersvergaderingen door Pa Ottolander geleid en met gesloten oogen zien we in details de situatie weer zuiver voor ons: het station waar we in den late middag dorstig arriveerden, het hôtél waar eens een revolutie uitbrak

toen het bleek dat aan den hotelinventaris een kurketrekker ontbrak en dan de soos, die goede oude soos waar de vergaderingen werden gehouden en de speenvarkenfuiven. En dan was er nog een pension van een vriendelijke moeder Zoo en Zoo en dan was er het bureau van den ingenieur B.O.W.³ die altijd weer opnieuw havenplannen ter sprake bracht. En iedere drie maanden was er een andere assistent resident. Ruim acht jaar geleden hadden we in Banjoewangi op het terrasje van de soos Pa Ottolander voor het laatst de hand gedrukt. Het was toen snik heet, om twaalf uur 's middags en het boordje van zijn toetoepte⁴ stond wagenwijd open. We vonden hem nu terug met dikke vilten wintersloffes bij een warm potkachelkje, de lange grijze baard afhankelijk over het vest van een stemmig colbertje. Buiten lag de sneeuw een voet hoog en alle vaarten en sloten lagen dicht. Boskoop was in de jongste barre winterdagen vrijwel geïsoleerd en feitelijk alleen nog maar per auto te bereiken. Een trouw bezoeker der Banjoewangische plantersvergaderingen was destijds ook de heer Wynandts van Resandt, toen super-intendent van de „Anglo-Dutch”, thans burgemeester van Wageningen. Het toeval wilde, dat de heer Wynandts eenige dagen in Den Haag vertoefde en in dien tijd bereikte ons het een telefoontje: „ga met de auto mee naar Boskoop!” En daar gingen we dan in gezelschap van den burgemeester die minstens evenveel dierbare en kostelijke herinneringen aan Banjoewangi koestert als wij en in gezelschap van diens echtgenoot op een winterschen dag naar Boskoop. Bij het binnenrijden van het dorp valt het onmiddellijk op: hier heerschte het geslacht der Ottolanders. Er woont nog een neef van den ouden heer van Tamansarie⁵, maar de naam leeft nog in meer dan één firma voort. Op den 21sten December van het jaar 1860 kwamen in „Het Wapen van Boskoop” een groot aantal kwekers bijeen uit wier midden een commissie werd benoemd waarin

*Teun Ottolander, gefotografeerd door
fotograaf Kerkhoven, in Boskoop, 1927.*

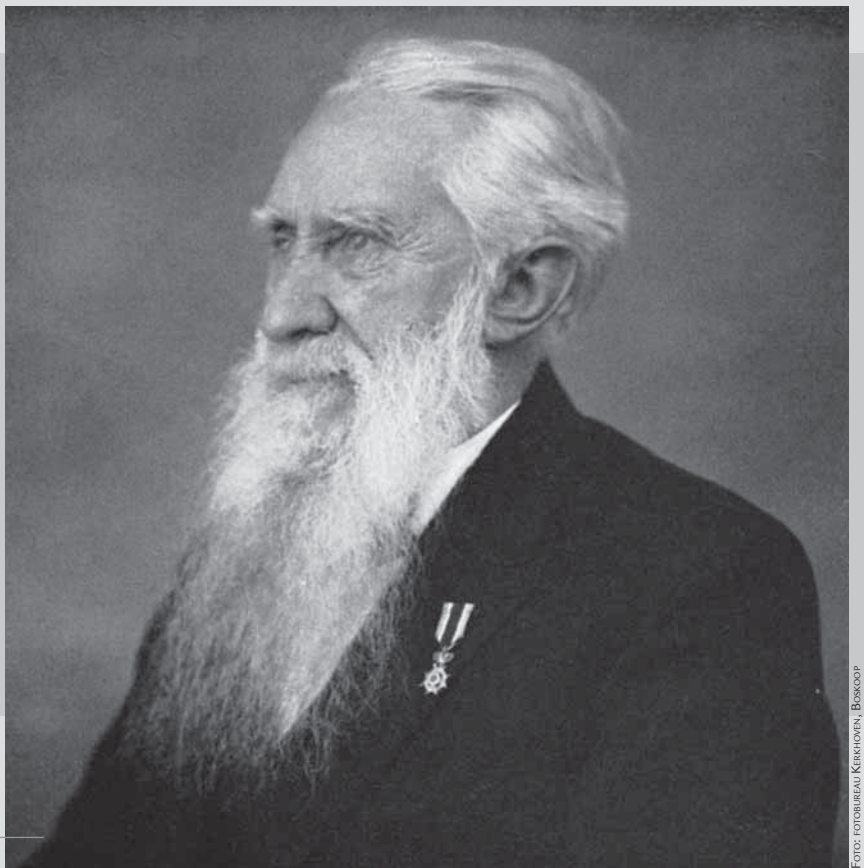

Foto: Fotobureau Kerkhoven, Boskoop

zitting hadden: K.J.W. Ottolander, J.W. Ottolander en F.H. Ottolander. Zij werden de stichters van de Pomologische vereniging, een der bloeiendste instituten van het beroemde tuinbouwcentrum.⁶

In een kleine villa aan de Rozenlaan⁷ troffen we Pa Ottolander aan. Aanvankelijk had hij z'n intrek genomen in het hotel van Boskoop, maar aangezien men er niet aan wennen kon, dat hij om vijf uur 's morgens ene kop koffie bestelde en aangezien men evenmin dulden kon, dat in het hôtel de baboe rijst gereed maakte op de oude, beproefde Indische wijze, is de heer Ottolander, die, men weet het, niet van onaangenaamheden houdt, naar een woning gaan zoeken waar hij zijn vrijheid van beweging had. Het milieu? Wel, laten we zeggen binnenlandschbescheiden, maar toch genoeglijk omdat het zoo ècht Banjoewangi-achtig was en hadden de burgemeester en wij in Banjoewangi geen onvergetelijke uren beleefd? Een houten keukentafeltje met een gescheurd zeiltje in den hoek van de kamer en daarop: de vierkante pot. Aan het „Indische” van dat tafereeltje ontbrak werkelijk niets. Een paar verkleurde platen aan den wand, een verschoten kleed, een ietwat scheef hangende lamp. Men zou kunnen zeggen, de kamer van een geëmployeerde in de koffie op zooveel duizend voet hoogte. En in de andere hoek een tafel met paperassen en een schrijfmachine. Met Pa Ottolander scheen de sfeer der binnenlanden van een kwart eeuw terug in dit Boskoopsche villatje temidden der besneeuwde velden te zijn meegekomen. Maar de geest van den 75-jarige, want op 27 Januari werd hij immers 75, is, zooals dat altijd het geval is geweest, boven deze sfeer ver uitgegroeid.

De stem is iets zwakker geworden, maar het geheugen is nog sterk, ja, hij kan zich nog levendig onzer kwajongensstreken uit dien Banjoewangitijd herinneren. Hoe we de geparfumeerde zakdoekjes van een paar charmante

nichtjes in het koffertje van den eerbiedwaardigen secretaris hadden weggemoffeld die daarmee argeloos huistoe naar zijn echtgenoot reisde.... Ach ja, dan komt dat bekoorlijke en toch zoo weemoedige spelletje van: „weet je dit nog en weet je dat nog en zou die nog leven en wat zou er van Piet geworden zijn en weet je nog hoe beroerd Jan aan zijn eind gekomen is....”

De heer Wijnaendts van Resandt en wij vragen en de oude heer antwoordt geduldig. Soms brengen de herinneringen iets van bitterheid in zijn antwoord, vaker iets van vreugde. „En hebt u nog veel uit uw jeugdijaren na een halve eeuw afwezigheid in Boskoop teruggevonden, vragen we?”

„Mijn jeugdliefde,” is het prompte antwoord van den guitige driekwarteeuwer. „Ze is nu een oude opoe, maar ik geef straks een groot diner in Boskoop en dan zal ze aan mijn rechterzijde zitten.”⁸

De oude oogen tintelen ondeugend. „En dan staat mijn geboortehuis hier nog altijd en ik ben ook nog een kijkje gaan nemen in het huis waar ik een zangvereniging heb opgericht....”⁹

„U is altijd een verenigingsorganisator geweest in Boskoop en Banjoewangi.” „Ja, aan de Boskoopsche tuinbouwvereniging¹⁰ heb ik ook den stoot gegeven. Ik ben in Boskoop geboren en ik heb er mijn kinderjaren en jongelingsjaren doorgebracht. In '79¹¹ ben ik naar Indië gegaan. Ik was naar Boskoop gegaan om alles weer eens terug te zien, maar ik zit nu weer midden in de beweging. Ik bereid de stichting voor van een Maatschappij die tot doel heeft de Boskoopsche tuinbouwproducten naar Indië te exporteeren. En er is nog zooveel meer te doen.”

De hand van den ouden heer wijst in de richting van het tafeltje met paperassen. De heer Wijnaendts zit reeds bij het potkachelletje dat niet erg trekken wil, gebrek aan routine bij de baboe – in een nota verdiept waarin Pa Ottolander

FOTO: COLLECTIE KNOF/VAN DER MOLEN

De Rozenlaan, gezien vanaf de poort bij de begraafplaats.

nog een warm pleidooi voor den zgn. inlandschen Middenstandslandbouw in Indië houdt.

De heer Wijnaendts, die er scherp toezicht op uitoefent, dat in Wageningen van de Landbouw Hoogeschool geen communistische studenten naar Indië gaan – hij kreeg daar reeds in het kamp der vijanden den verdienstelijken naam van communisten-vreter voor – stuurt op de communistische terreur in Indië aan. Dat wordt een delicaat punt in de conversatie: in Banjoewangi, in dien goeden ouden tijd kwam zoiets niet aan de orde.

„Als de minister mijn voorstellen in de praktijk wil brengen, zullen er geen communisten meer zijn,” zegt de oude heer terwijl zijn blik door het venster over de besneeuwde velden gaat.

De impressie van de witte wade werkt inspirerend op optimistische geesten. „Jullie hebben,” zegt Pa Ottolander op z’n gemoedelijken, kameraadschappelijken toon, „van de inlanders geleerden gemaakt zonder ze baantjes te geven, nou, en daar komt natuurlijk ruzie van. Maar de inlandsche middenstandslandbouw...”

Het is het stokpaardje, uit Indië meegenomen en dat hij nu berijdt door het Hollandsche winterland, langs de polderwegen van Boskoop, naar het Plein in Den Haag. Rustig gaan zijn dagen in Boskoop niet voorbij. Er staan nog conferenties met den minister, met burgemeester Colijn, met Prof. Treub en Prof. Colenbrander op het programma. Oud-minister Colijn¹² bezocht hij vóór diens vertrek naar Indië en Pa Ottolander keert niet naar Indië terug voordat de heer Colijn in Augustus ongeveer, weer in Holland is aangekomen. „Waarom?,” vragen we nieuwsgierig. Hij glimlacht en zwaait afwijzend met de hand.

Indrukken van Holland? De indrukken bepalen zich in hoofdzaak tot het leven in Boskoop en daar trof het hem hoeveel belangstelling er voor Indië leeft. Z’n gevoel voor

humor is ook nog niet verdwenen. Met den geest van sectarisme in ons landje neemt hij, terecht, een loopje.

Op een stuk papier staan zorgvuldig genoteerd het aantal geconstateerde partijen en godsdienstrichtingen.

Weet je, vraagt hij, hoeveel godsdiensten er in Boskoop beleden worden?

Een vinger van de oude rimpelige hand, die nog niet beeft, gaat zorgvuldig langs de genoteerde namen en zegevierend over het succes van deze bijzondere statistiek constateert hij nadrukkelijk: „Vijftien”.

Nu komt de oude heer gezellig op z’n praatstoel. De portflesch gaat rond en de baboe brengt kweh kweh¹³ binnen. Hij vertelt van dat onvergetelijke oogenblik dat de oude baboe voor het Koninklijk paleis in het Noordeinde heeft beleefd. De Koningin stond op het punt uit te rijden en de wacht hield de kijkers op een afstand. Maar toen de baboe de Koningin de trappen van het paleis zag afdalen, liep zij tot vlak bij het Koninklijk rijtuig en hurkte eerbiedig. De schildwachten keken verstoord, maar Hare Majesteit had haar heel vriendelijk toegeknikt en met de hand gewuifd.

De baboe brengt juist thee binnen en ze krijgt, nu ze het moment weer beleefd, tranen in de oogen.

De heer Wijnaendts nodigt „Pa” uit voor een bezoek aan de Hoogeschool in Wageningen. Afsproken.

Een nieuw punt op het reeds omvangrijke programma: de belangstelling voor alles van den 75-jarige is werkelijk verbazingwekkend.

De schemering valt in. De rit over de besneeuwde polderwegen naar Den Haag is niet ongevaarlijk, we willen voor donker thuis zijn.

De oude heer laat ons uit. Als we in de auto zitten, staat de krasse grijsaard, blootshoofds op de stoep. Dik ligt de sneeuw in het tuintje en fel blaast de Oostenwind. Het schijnt den

Het COMITÉ tot huldiging van den Heer
TEUN OTTOLANDER

Oud-Planter te Banjoewangi, Nederl.-Indië (tijdelijk te Boskoop) deelt hierdoor mede, dat ter gelegenheid van zijn

75STEN VERJAARDAG

RECEPTIE zal gehouden worden op 27 JANUARI 1928,
's middags 3—6 uur, in Hotel KLAASSEN

Namens het Huldigingscomité,

J. H. VAN STRAATEN VAN NES

1927

man met vijftig tropenjaren niet te deren. Hij wuift tot de auto uit het gezicht is en hij verdwijnt voor ons als in een visioen, de witte haren van den markanten kop doezelen weg in de witte pracht der besneeuwde wereld.

Op den terugweg komt toch iets weemoedigs over ons. We zien hem nog als „Heer” van Tamansarie, als voorzitter van het Landbouwsyndicaat, als lid van den Volksraad, als raadsman van den landvoogden en ministers.

In gansch de wereld der Indische cultures geëerd en geacht. We hebben vaker koloniale grootheden van zijn reputatie in Holland ontmoet. In de hall van Hotel des Indes, in de receptiezaal van l'Europe, in hun villa aan den Ouden Scheveningschen Weg. En dan denken we aan het stille, verlaten Boskoop in den avond met de donkere straatjes en aan die schamele pensionkamer met het tafeltje van grof hout, de scheve lamp en de verkleurde gravures, aan het potkachelkje, dat niet gloeien wilde en aan de vilten pantoffels, die tegen het kachelkje gedrukt, er het warmste plekje zochten.

Maar de weemoed wordt verdreven door eerbied en bewondering.

Want daar is de Nota aan den Minister. En daar zijn de plannen van den vijf-en-zeventigjarige, waarvoor hij het oor heeft van mannen als Colijn en Treub, van Colenbrander en van Van Vollenhoven.¹⁴ Hij reist en confereert en in een hoekje van de kamer staat op een wankel tafeltje een theeschotelkje met een inktfleschje erop: de werltdafel van dezen knappen organisator en braven vriend van Indië. Er zit in dit alles toch iets dwingende macht en ware grootheid des geestes.

In Augustus keert de 75-jarige naar Indië terug. Dan gaat hij fris en vrolijk het vierde kwart van zijn levenseeuw in.

[Uit *Eigen Haard* jrg 54 (1928), nr. 6, 4-2-1928, p104-106]

Noten

- 1 Volgens de gegevens van de burgerlijke stand is Teun Ottolander geboren op 27 januari 1854. Op 27 januari 1928 werd hij dus 74 jaar. Het is niet duidelijk waarom men in 1928 dacht dat Teuns geboortedatum 27 januari 1853 was. Deze datum staat als geboortedatum in het verslag dat het *Boskoopisch Nieuws- en Advertentieblad* op 4 februari 1928 publiceert. Ottolander noemt zelf 1879 als jaar van zijn afreizen naar Indië. In een advertentie in juli 1878 roept hij vanaf het schip 'Prins van Oranje' 'familie, vrienden en bekenden een laatste vaarwel' toe.
- 2 Bedoeld wordt de tweede echtgenote van Teun, Wariati, met wie hij in 1910 trouwde.
- 3 Toetoepje = Djas Toetoejp, een uniformachtig jasje met een hoge, rechte boord dat veel door (Indo) Europese heren werd gedragen.
- 4 B.O.W. = Bestuur Openbare Werken, een overheidsdienst op Java, Nederlands-Indië.
- 5 Bedoeld wordt P.A. Ottolander (1852-1941), de oudste zoon van pomoloog K.J.W. Ottolander.
- 6 Deze vereniging bestaat nog altijd onder de naam 'Koninklijke Vereniging voor Boskoopse Culturen'. Hij is officieel opgericht op 7 januari 1861. Hier wordt verwezen naar de eerste bijeenkomst, op initiatief van J. Hooftman Pz., in de herberg die toen nog werd gedreven door Hulsbos en Van der Bie. Alleen K.J.W. Ottolander zou van het eerste bestuur van de 'Vereniging tot Regeling en Verbetering der Vruchtsoorten te Boskoop' deel uitmaken; een naam die later voor het gemak werd veranderd in 'Pomologische Vereniging'. [Jan Tromp. *Boskoopse Koninklijke (1861-1986)*. Boskoop, 1986].
- 7 Ottolander logeerde in Rozenlaan 9, het pension van mej. C. de Goede'.
- 8 Het is nog niet bekend wie Ottolander hier bedoelt.
- 9 Neef P.A. Ottolander haalt dit aan in zijn feestrede op de viering van de 75ste verjaardag van Teun: '[...] en ook hoe door de jubilaris een zangver. werd opgericht terwijl hij zelf niet zingen kon en ook geen muziekkennis had.' [Boskoopisch Nieuws- en Advertentieblad, 4 februari 1928, tweede blad]. Het zou kunnen zijn dat hier de Christelijke muziekvereniging 'Concordia' wordt bedoeld, die een groot aandeel had in de muzikale omlijsting van de feestelijkheden.
- 10 Het gaat hier waarschijnlijk om de 'Vereniging Flora en Pomona', een door Teun in 1870 opgerichte vereniging met een soortgelijke doelstelling als de Pomologische Vereniging, maar met leden die veel jonger waren. Flora en Pomona heeft, volgens Vuyk, maar enkele jaren bestaan. [A. Vuyk Sr, *Boskoop vijf eeuwen boomkwekerij*, p.187].
- 11 zie noot 1.
- 12 Pieter Adriaan Colijn, burgemeester in Boskoop van 1923-1933. Mr. M.W.F. Treub (1858-1931) liberaal voorman en oud-minister. Was in 1928 voorzitter van de Ondernemingsraad voor Nederlandsch-Indië. H. Th. Colenbrander (1871-1945) was in 1928 hoogleraar vaderlandse geschiedenis in Leiden en auteur van o.a. het drie-delige *Koloniale Geschiedenis (1925-1926)* en Jan Pietersz. Coen. Bescheiden omtrent zijn bedrijf in Indië (1919-1934). Hendrikus Colijn, broer van Pieter Adriaan, voorman van de Antirevolutionaire Partij (ARP). In 1928 is hij fractievoorzitter van de ARP in de Eerste Kamer. Later o.a. minister-president.
- 13 kweh kweh, waarschijnlijk nootjes.
- 14 Cornelis van Vollenhoven (1874-1933), hoogleraar Rechtswetenschap in Leiden en deskundige op het gebied van het Adatrecht in Nederlandsch-Indië.